

**«АУДАРМАТАНУ МЕН ӘДЕБИ
КОМПАРАТИВИСТИКАНЫҢ
ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»**

атты халықаралық ғылыми-теориялық
конференция материалдары

21 ақпан, 2013 жыл

Материалы международной
научно-теоретической конференции
**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЯ И ЛИТЕРАТУРНОЙ
КОМПАРАТИВИСТИКИ**

21 февраля, 2013 г.

әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті жанындағы Абай ғылыми-зерттеу институты баспаға ұсынған.

Редакциялық алқа:

Ж.Дәдебаев, Т.Есембеков, А.Жақсылықов,
М.Үмбетбаев, Ә.Тарак, Л.Мұсалы.

Құрастырған:

филология ғылымдарының кандидаты, доцент Л. Ж. Мұсалы

«Аударматану мен әдеби компаративистиканың өзекті мәселелері» атты халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары. / Құрастырған Л. Ж. Мұсалы. – Алматы: Қазақ университеті, 2013. – 304 бет.

ISBN 9965-30-803-9

Жинақ әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-да өткен «Аударматану мен әдеби компаративистиканың өзекті мәселелері» атты халықаралық ғылыми теориялық конференция материалдары негізінде дайындалды. Аударматану ғылымының теориясы мен әдістемесі, әдеби байланыстар, көркем аударманы талдау мен бағалаудың өзекті мәселелеріне назар аударылады.

Көркем аударма мәселелерімен айналысатын мамандарға, аспиранттар мен студенттерге арналады.

ISBN 9965-30-803-9

© әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2013

портреттері» секілді жеке кітап түрінде де болуы мүмкін. Дегенмен олардың бәрі метакоммуникация үрдістерінен шыққан метамәтіндер болып саналады.

*Айтмұханбетова А.С.
ҚазҰУ-дың аға оқытушысы*

Дана хикар туралы

Ахикар әңгімесінен адамзат даналығы мен ой қабілеттілігінің сонау заманның өзінде терең әрі бай болғандығын байқауға болады. Оның адамзатқа деген ықпалын көптеген халықтардың аңыздары арқылы көре аламыз. Бұл жайында Құран, Көне Тәурәт, Інжілден кездестіруге болады. Амосайк Германияның Трир қаласынан әлемдегі ғұлама даналардың ішінен Ахикар бейнесін тапқан. Осы тұста оның қызықты ертегісі бастау алады. Әңгіменің қашан пайда болғандығы ғалымдар арасында үлкен дау-дамай туғызуда. Кейбір ғалымдар әңгіме 1 ғасырда орын алған десе, тағы біреулері оның б.ғ.д. 500ж бұрын неміс археологтары арамиялық папирус қалдықтарының арасынан және Элефантин өзенінің бойынан тапқандығын айтады. Әңгіме аңыз болып саналады. Оқырман әңгімемен «Мың бір түн» атты кітаптан жақынырақ таныса алады. Әңгіме жақсы жазылған, шабытка, интригаға толы. Ақша, әйел, дос, саудаға қатысты адамзаттың мінез-құлқы туралы өшпес хикаялар мен қызық мақал-мәтелдерді кездестіруге болады.

Ахикар Ассирияның ұлы уәзірі, оның 60 әйелі бола тұра, балалы болуды мандайына жазбаған. Сол себептен ол өзінің жиенін бауырына басып алады. Оны оқу мен тоқуға баулып, өзінің баласынан кем көрмейді. Ассирия ханы, Сархадумның ұлы Сеннахерибтің хандығы кезінде Хайдар атты ұлы дана, уәзір өмір сүріпті. Ол 60 тоқалының әрқайсысына сарай салған, өте әулетті, білімді, ел басшылығына араласып жүрген, дана философ болған екен. Ахикар мемлекет ісінен бір жола кетіп, сатқын жиенін тәрбилеуге кіріседі. Әңгіме жеті бөлімнен тұрады. Бірінші бөлім Ахикар туралы болса, екінші бөлімде Ахикардың жиеніне айтқан дана сөздерін кездестіруге болады. Үшінші бөлімде қайырымсыз жиеннің опасыздығы туралы сөз етіледі. Сатқын жиенінің қармағына ілінген Ахикар өлім жазасына кесіледі. Жиені Ахикардың ақылын құлақ асқандай болып, бірақ ағасын сыртынан мазақ етіп жүреді. Одан беймәлім Хайдар бар байлығын, үйір-үйір жылқысын, үйіндегі құлдарына дейін Наданға сеніп тапсырады. Қолына билік тиген Надан бірден өзгереді. Жиеніне жылдар бойы жұмсаған еңбегінің зая кеткеніне Хайдар қатты өкінеді. Хайдар Наданның орнына оның Бенузардан атты кіші інісін асырап алып, оны өз ұлындай тәрбиелеп, барлық байлығын, билігін сеніп тапсырады. Бойын қызғаныш кернеген Надан нағашысынан кек алмақ болып, неше түрлі айла-амал іздей бастайды. Ассирия ханы Сеннахериб пен Египет ханы Перғауынның арасына от салып, араздастырып қояды. Хан Хайдарды қала сыртына апарып өлтіріндер деп бұйрық етеді. Хайдардың өлімін естіген жұрт қатты қайғырып,

оның өліміне Сеннахериб ханы кінәлі деп ойлайды. Ахикарға шындығында не болды? Египет ханы Хайдардың өлгеніне көзі жеткен соң, Сеннахериб ханына көңіл сұрап хат жазады: «Жер мен аспанның арасына бір сарай тұрғызайын деп едім. Сарайды салып беретін, менің барлық сұрақтарыма жауап беретін бір ақылды, дана адамыңды жіберсең, Ассириядан кеден салығын үш жыл бойы алмас едім». Хан хатты оқып шыққан соң, сарайындағы уәзірлеріне береді. Уәзірлері не істерлерін білмей сасады. Сарайда Хайдардан басқа бұл сұрақтарға жауап қайтара алатын ешкім жоқ еді. Хайдар бар білгенін әпкесінің баласын Наданға үйретіп кеткен. Мүмкін шешімін сол біліп қалар деп Наданды шақыртады. Хатты оқыған Надан: «Аспан мен жердің арасында сарай тұрғызу кімнің қолынан келер дейсіз?», депөзіне сұрақ қояды. Наданның жауабын естіген хан қайғыға батып, Хайдардың жоқтығына өкіне бастайды. «О Хайдар Кім білген бұлай боларын? Елімнің кеңесшісі, ақылшысы сендей дананы қайдан табам? Сенің өліміне тек мен кінәлімін. Қайдағы ақымақтың сөзіне сенем деп сеннен ең асылымнан айырылдым», деп жоқтай бастайды. Құлдарының бірі оны аман алып қалғандығын айтады. Бұны естіген хан қуанғанынан ашуы басылып, Хайдарды алып кел деп бұйырады. «Жұмбақ» хатты Ахикар оқып шығады. Соныменол хан бұйырғандай қырық күн дем алады. Ең жақсы дегенін үстіне киіп, қызметшілерін жинап хан сарайына келеді. Хан оған: «Египет ханы біздің ашуымызға тимек болып, бізге кеден салығын саламыз деп хат жіберіпті. Халықтың біраз бөлігі қорыққандарынан сол елге кетіп қалды». «Еш қам жеменіз, мен Мысыр еліне барып, Перғауынның барлық сұрақтарына жауап берем. Сонда кеткен халықты елге қайтарам», деп Ахикар ханды жұбатады. Перғауын Хайдардың шешендігіне, сөз тапқырлығына тамсана қарап, таң қалыпты. Ахикардың айласы жүзеге асып, Перғауын ханның барлық сұрақтарына жауап береді. Сеннахериб қуанғанынан Хайдарға қалағаныңды ал деп қоймайды. Хайдар ханнан оған ештеңе керек еместігін айтып, бәрінен бас тартады. Байлықтың маған не керекі бар? Бірақ менің сізге бір өтінішім бар. Маған сатқын Наданды беріңіз. Маған опасыздық жасағаны үшін, сазайын тартырайын. Сонымен Хайдар Наданды алады. Аяқ-қолына кісен салып, қараңғы бөлмеге қамап қояды. Небухалға оған күніне бір бөлке нан мен кара су беріп отыр деп бұйырады. Соңғы бөлімде Ахикадың жиенін тәрбелеудегі соңғы нақыл сөздерін кездестіруге болады. Хайдар Наданның бөлмесіне кірген сайын оған нақыл сөздерін айтудан шаршамады:

Ұлым! Өзінің қорегін тауып жей алмайтын ит соныңда өзі құрт-құмырсқаға жем болады.

Ұлым! Еңбек етпейтін, тек қана жауыздық жасайтын қол түбінде шауып тасталынады.

Ұлым! Көзіңнің оты жарқырап жанбаса, күзғын қарғалар оны шұқып, керексіз етеді.

Ұлым мына нақыл сөзге құлақ ас: «Егерде дүниеге ер бала келсе, ұлым де, ал оны тәрбиелеу кезінде құлым де»

Ұлым! Егерде жақсылық жасайтын болсаң сенің де басыңа жақсылық келер, жамандық жасайтын болсаң сенің де басыңа ауыр күн туар. Аллаһ адамзатты іс-әрекетіне, жасаған жұмысына қарай бағалайды.

Ұлым! Әсіет әңгімелерімнен басқа саған не айта аламын? Біз қанша жасырсақта Аллаһ бәрін көріп отыр.

Сенің ендігі өмірің Алланың қолында. Кімнің ақ, кімнің қара екенің енді ол анықтамақ. Хайдардың әңгімесін естіген Надан, қорыққанынан денесі ісіп кетеді. Оның аяқ қолдары ісіп, қарны, ішкі құрылысы денесінен бөлініп, ақырғы аяғында өліп қалады. Яғни ол тозаққа аттанды. Бауырына, жақынына опасыздық жасаған ол әрине тозаққа ғана лайық. Хайдар туралы әңгіме осылай аяқталады.

Қолданылған әдебиеттер

1. Құдасов С.Ж. Армян жазулы кыпшақ ескерткіші «дана хикар сөзінің» тілі.

Алматы: Ғылым,

2. Р.Г.Апресян «Случай Ахикара» Теоретический семинар Сектора этики Института философии РАН

Resume. The article is about Story of Ahikar (Haiqar) one of the most ancient sources of human thought and wisdom. Its influence can be traced through the legends of many people, including the Koran, and the Old and New Testaments. The story is obviously fiction and not history. In fact the reader can make its acquaintance in the supplementary pages of The Arabian Nights. It is brilliantly written, and the narrative which is full of action, intrigue, and narrow escape holds the attention to the last. The liberty of imagination is the most precious possession of the writer.

*Бекишева Р.М. ст. преп. кафедры
иностранной филологии и общего
языкознания КазНУ*

Methodik des Deutschunterrichts als DaZ

Die Wahl von Deutsch als Zweitsprache in der Schule und an der Universität ist eine Möglichkeit zum Austausch der Studenten, Schüler und Lehrer zwischen Kasachstan und Deutschland. Heutzutage dient Deutsch typisch als Zweitfremdsprache. Wie die Praxis zeigt, drei von 4 Personen, die Deutsch lernen, lernten Englisch als erste Fremdsprache und können ihre erworbene Erfahrung, Kenntnisse und Fertigkeiten effektiv verwenden, um Lernen der zweiten Sprache zu erleichtern.

Beim Unterrichten der deutschen Sprache als Zweitfremdsprache nach Englisch muß man sich auf allgemeine Prinzipien stützen, die beim Unterrichten jeder Fremdsprache gültig sind. Höchstbedeutende von ihnen sind:

1. Wie beim Unterrichten jeder Fremdsprache, Kommunikationsziele vorherbestimmen die Methode des Unterrichts. Da Studenten oder Schüler Erfahrung des Erlernens der ersten Sprache haben, können sie bestimmte Spracherscheinungen in beiden Sprachen vergleichen. Deshalb kann man Allgemeinmethodisches Prinzip beim

МАЗМУНЫ

Дәдебаев Ж. Мазмұны бай, ғылыми мәні зор, практикалық маңызы үлкен.	3	✓ айға
Тарақов Ә. Аударманы редакциялаудағы сөздің қолданылу реті мен тәртібі (тавтология, плеоназм, сөз қайталау).....	16	✓ тауға
Сағандықова Н. Ч.Ч.Валиханов о казахской поэзии на русском языке.	13	
Есембеков Т. Аудармашы еңбегінің эргономикасы.	20	✓ айға
Ашимханова С. Лакуны и их заполнение при переводе.....	24	
✓ Жаксылықов А. Корпус этнолингвистических единиц в романе Адама Мекебаева «Тайник в степи» и проблема перевода.....	34	✓ айға
Жаксылықов А. Интеллектуальный потенциал романа Адама Мекебаева «Тайник в степи».....	40	✓
2 айға Тусупова А., Жалалова А. Художественный мир поэта в романе-эпопее «Путь Абая» М.О.Ауэзова.....	49	
Болатова Г. Лингвистическая природа фразеологического знака в оригинале и художественном переводе (на материале романа-эпопеи "Путь Абая").....	60	
Алкебаева Д. Сөйлеу әрекетіндегі бейвербалды амалдар туралы.....	66	
✓ Мейрамғалиева Р. Образ Дома в романе Смагула Елубаева «Одинокая юрта», Герольда Бельгера «Дом скитальца»	70	+
✓ Мухамадиев Х. Своеобразие художественного дискурса киргизской повести	75	
✓ Әбдікова Қ. «Аударма ісі» мамандығы бойынша бітірушілердің кәсіби күзіреті туралы	78	
✓ Когай Э. Иссык-Куль – небесное око земли (к пониманию концепта «Озеро Иссык-Куль»)	82	✓
Turumbetova L. The problems of translating terminological units	88	✓
Мұсалы Л. Аудару тәсілдері, амалдары мен әдістері.....	93	✓ айға
Жұмаділова М. Фольклорлық мәтіндерді аударудағы ұлттық-мәдени және прагматикалық адаптация.....	97	✓
✓ Бектурова Э. Лингвокультурологические проблемы перевода.....	101	
Түсіпова Г. XX ғасыр басындағы қазақ баспасөзіндегі аударманың алар орны	106	
Какильбаева Э. Рассказы Г.Мусрепова на английском языке: особенности передачи содержания оригинала	110	✓
✓ Мақатаева Ш. Символический аспект образности наименований растений (на материале русского и немецкого языков).....	116	✓
Қожаканова М. Гете – Лермонтов – Абай шығармаларындағы үндестік	121	✓ айға
✓ Меркибаев Т. Основные направления изучения категории времени в русском языке	127	✓
Палтөре Ы. Абай өлеңдері мен қара сөздерінің араб тіліндегі аудармалары жайында	134	✓ ай
Әзімбаева И. Көркем аудармадағы фразеологизмдер.....	140	

✓ Қазыбек Г. Алпысбаева А. Semantic equivalents in Kazakh of phraseological units in the novel of S. Maugham "The Moon and Sixpence"	147	✓
✓ Адаева Е. Д. Исабеков повестеріндегі концептілердің аудармадағы көрінісі	151	✓
✓ Карбозов Е. Мәдениеттік және мәдениетаралық коммуникация	156	✓
✓ Айтмұханбетова А. Дана хикар туралы	161	✓
✓ Бекишева Р. Methodik des Deutschunterrichts als DaZ	163	✓
✓ Утепова Б. Оспанкулова Ш. Шетел тілін оқыту үрдісінде бейнематериалдардың ынталандырушы фактор ретінде қолданылуы	168	✓
✓ Утепова Б. Оспанкулова Ш. Бейнефильмдерді қолданудың психологиялық негізі	173	✓
✓ Коробейникова Л. О некоторых аспектах организации работы студентов по письменному переводу технических текстов	178	✓
✓ Орқараева А. Қазақ топонимикалық атауларын ағылшын тілінде беру мәселелері	183	✓
✓ Азиева Г. Ағылшын, қазақ және орыс тілдеріндегі антропоцентристік мақалдардың лексика-семантикалық ерекшеліктері	187	✓
✓ Садыкова А. Түсіпова А. Шет тіліндегі көркем туындыдағы тұрақты тіркестердің қазақ тіліне аударылу ерекшеліктері	191	✓
✓ Бекмуратова А. Проблема перевода и интерпретации художественного текста	196	✓
✓ Калиева А. Активизация работы студентов при обучении чтению	204	✓
✓ Рскелдиева Д., Утемғалиева Н. Ішкі ағзалардың соматикалық фразеологизмдерді жасауда ұйытқы болу жиілігі	207	✓
✓ Даутова Г. С. Қалиевтің аудармашылық шеберлігі. (С. Михалковтың «Степа ағай» өлеңінің тәржімасы бойынша)	213	✓
✓ Вьюкова О. Своеобразие романа Чарльза Диккенса «Наш общий друг» и проблемы перевода	219	✓
✓ Даирбекова А. Переводческая интерпретация романа Ф. Купера "Последний из могикан или Повествование о 1757 году"	225	✓
✓ Абильмажинова Д. Перевод сборника Б. Канапьянова «Время тишины» на английский язык в контексте литературной компаративистики	230	✓
✓ Бекерешвили Н. История перевода произведений Джека Лондона на русский язык и проблема перцепции	235	✓
✓ Жусупова А. Особенности творчества С. Кинга и восприятие его мотивов и идей	240	✓
✓ Жүзбаева А. И. Гончаровтың «Жар» романындағы пейзаждардың аударылуы	245	✓
✓ Мартынова М. Разработка словообразовательного значения в современной лингвистике	248	✓
✓ Мартынова М. Образование новых слов на основе имен собственных	252	✓
✓ Онғарбаева М. Сопоставительный анализ пословиц, объективирующих концепты брак и семья в казахском и английском языках	253	✓